

17.3.2008

SAAMEN KIELEN TOIMISTON JA SAAMELAISKÄRÄJIEN ASETTAMAN KIELINEUVOSTON KERTOMUS SAAMEN KIELILAIN TOTEUTUMINEN VUOSINA 2004 -2006

Kertomuksen taustaa

Saamen kielilain (1086/2003) 29 §:n mukaisesti Saamen kielen toimisto yhdessä saamelaiskäräjien asettaman kielineuvoston kanssa antaa vaalikausittain Saamelaiskäräjille kertomuksen saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja kieliolojen kehityksestä. Tämä nyt annettava kertomus on ensimmäinen saamen kielilain toteutumisesta annettava kertomus. Se pohjautuu laajempaan, Klemetti Näkkäljärven saamelaiskäräjille laatimaan selvitykseen, ”Saamen kielilain toteutuminen vuosina 2004-2006” (jälj.selvitys) ja joka on kertomuksen liitteenä. Edellä mainittu selvitys liitteinen on luettavissa osoitteessa www.Samediggi.fi

Saamelaiskäräjien viimeisemmän tilaston mukaan saamelaisia on 9350, joista Suomessa asuu 8706. Heistä yli puolet (54.9 %) asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. **Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttaminen vaatii välittömästi erityisiä toimenpiteitä valtiovallalta ja Saamelaiskäräjiltä.** Erittäin huolestuttavaa on, että saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat lapset jäävät kokonaan oman kielen ja oma-kielisen perusopetuksen ulkopuolelle (alle kymmenen vuotiaista lapsista yli 70 % asuu saamelaisalueen ulkopuolella muualla Suomessa). **Saamelaiskulttuurin ja saamen kielen/kielten säilyminen edellyttävät, että saamenkielinen perusopetus ja päivähoito on erityiskorvattava kunnille myös saamelaisalueen ulkopuolisella alueella valtion varoista.**

Vuonna 2004 voimaan tulleen uudistetun saamen kielilain pääasiallisena tarkoituksena oli tuoda parannusta saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseen ja vahvistaa saamelaisille alkuperäiskansana turvattua perustuslaillista (731/1999, 17.3 §) oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Uuden kielilain myötä saamelaisten tuli voida asioida saamen kielellä itseään tai omaa etuaan koskevissa asiassa saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja valtion viranomaisissa.

Selvitys saamen kielilain toteutumisesta pohjautuu laajaan lomakekyselyyn, jossa 169 taholta kysyttiin mm. tietoja saamenkielisten palvelujen laajuudesta, saamen kielen taidosta ja käytöstä sekä saamen kielen edellytyksistä työtehtävissä. Selvityksen kohderyhminä olivat saamen kielilain 2 §:ssä mainitut viranomaiset, joihin saamen kielilakia sovelletaan. Suurin kohderyhmistä oli saamelaisten kotiseutualueen kuntien työntekijät. Yhteensä kysymyslomakkeita lähetettiin 169 taholle ja vastauksia saatiin 109 taholta. Keskeisistä viranomaisista kyselyyn jättivät vastaamatta mm. Lapin ympäristökeskus, korkein hallinto-oikeus, ympäristöministeriö, Sodankylän kunnan esimiehet ja saamensradio. Valtakunnansyytäjänvirasto, Terveysturvakeskus (TEO), Patentti- ja rekisterihallitus (PRH), Väestörekisterikeskus, Itella, Saamelaisalueen koulutuskeskus, Senaatti-kiinteistöt sekä Ilmatieteen laitos ilmoittivat, ettei saamen kielilaki koske heidän toimialaansa. Selvityksessä on arvioitu saamen kielilain sitovuutta edellä mainittuihin viranomaistahoihin ja julkisia palveluja tuottaviin yhteisöihin ja yksityisiin nähden, jotka olivat ilmoittaneet, että saamen kielilaki ei koske heidän toimialaa. Arvion mukaan laki koskee ainakin osittain myös em. tahoja. Lisäksi selvityksestä ilmenee, että **saamen kielilain 2 §:n viranomaisluettelo on osittain vanhahtavaan muotoon laadittu ja on omiaan välittämään virheellistä tai ainakin harhaanjohtavaa viestiä lain soveltamisvelvollisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa.**

17.3.2008

Viranomaisten saamen kielen taito

Selvityksestä saadun tiedon perusteella saamelaisalueen kuntien ja valtion yksiköiden virkamiehistä ja työntekijöistä saamea äidinkielenään puhuu kaiken kaikkiaan 7 % kaikista työntekijöistä. Määrä on vähentynyt vuodesta 2000 vajaat 2 %. Muutos on merkittävä kun otetaan huomioon kuinka pieni saamen kieltä äidinkielenään puhuvien työntekijöiden ryhmän suhteellinen osuus on kuntien ja valtion henkilöstöstä. Vuoteen 2000 nähden, niiden työntekijöiden osuus, jotka saamea pystyivät työssään käyttämään, on kasvanut 4,8 %. Vuonna 2000 saamen kielellä pystyi palvelemaan 11,9 % kunnan ja valtion viranomaisista ja vuonna 2006 saamen kielellä asiakaspalvelua kykeni antamaan 14,8 % kunnan ja valtion viranomaisista. Tarkasteltaessa saamen kieltä vähän ymmärtävien osuutta kuntien työntekijöinä, vuonna 2006 oli se 3,9 % vähemmän kuin vuonna 2000. Saamea osaamattomien määrä on jonkin verran laskenut, vuonna 2006 heitä oli 70,6 % kun vuonna 2000 heitä oli 73,4 %.

Päivähoidossa ja opetustoimessa työskentelevät muodostavat 36 % siitä joukosta jotka voivat antaa saameksi asiakaspalvelua saamelaisten kotiseutualueen kunnissa ja valtion viranomaisissa, mutta koska heidän asiakaspalvelunsa on suunnattu tietyille tarkoin rajatulle joukolle, ei heitä voida laskea kokonaisprosenttiin. Kun päivähoidossa ja opetustoimessa työskentelevien prosentuaalinen määrä vähennetään kokonaisprosenttimäärästä, laskee saamenkielistä asiakaspalvelua antavien määrä 9,5 %:iin.

Todellista muutosta kuntien ja valtion yksiköiden saamen kielen taitoisten henkilöiden määrässä ei ole tapahtunut. Saamen kielilaki ei ole lisännyt merkittävästi viranomaisten saamen kielen taitoa.

Kuntien ja valtion yksiköiden on paneuduttava saamen kielilain toteuttamiseen. Paras keino siihen olisi saada kaikkien tulevien virkojen ja toimien kelpoisuudeksi, tai ainakin ansioksi saamen kielen taito. Valtion uudessa palkkausjärjestelmässä saamen kielen taito tulee nähdä palkkaa nostavana ansiona aina saamelaisten kotiseutualueella toimivissa valtion yksiköissä ja liikelaitoksissa, joiden toimialueeseen saamelaisten kotiseutualue kuuluu.

Saamenkielisten palvelujen laajuus

Saamen kieltä osaavien viranomaisten vähäisestä määrästä voidaan päätellä myös saamenkielisten palvelujen laajuus. Parhaiten saamenkieliset palvelut toteutuvat kuntien sivistystoimissa. Muutoin saamelaisalueella toimivien valtion yksiköiden ja saamelaisalueen kuntien saamenkieliset palvelut toteutuvat pääosin tulkkipalvelujen ja käännösten kautta. **Vuoden 2000 selvityksen tuloksiin verrattuna ei saamenkielisen asiakaspalvelun saatavuus viranomaisasioinnissa ole juurikaan parantunut uuden kielilain myötä.**

Saamen kielilain 9 §:n mukaan viranomaisen ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet sekä opasteet ja yleisön käytettäviksi tarkoitetut lomakkeet täyttöohjeineen on saamelaisten kotiseutualueella laadittava ja annettava myös saamen kielellä. Kuntien ja viranomaisten tiedotus saamenkielellä toteutuu vain osittain. Verkkotiedottaminen on tärkeä osa nykypäivänä tapahtuvaa tiedottamista. Verkkotiedottaminen saamenkielellä on sattumanvaraista. Saamelaisten kotiseutualueen kunnista Utsjoella oli muutamia saamenkielisiä tiedot-

17.3.2008

teita ja lomakkeita sivuillansa Muiden saamelaisten kotiseutualueen kuntien verkkosivuilla ei ole saamenkielisiä tiedotteita.

Saamelaisten kotiseutualueen viranomaiset ovat saamen kielilain 12-16 §:n mukaan velvoitettuja toimittamaan asiakirjat saameksi ja järjestämään asiakaspalvelutilanteisiin tulkkauksen, mikäli saamenkielinen henkilö näin tahtoo. Tulkkauksen järjestäminen on viranomaisen velvollisuus, mutta on tullut esille, esim. kunnan ostopalveluissa saamenkielistä palvelua saadaan, mikäli asiakas itse järjestää itsellensä tulkkauksen. Saamen kielilaki edellyttää viranomaista järjestämään tulkkausta ja lisäksi kielilain 18 §:n mukaan viranomaisen on varmistettava toimintoja siirrettäessä kunnan ulkopuolisten elimien tuotettavaksi, että tehtävää hoidettaessa annetaan riittävää saamen kielilain mukaista palvelua.

Saamen kielilain toteutumiseen osoitettu määräraha

Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä varten eduskunta on valtion talousarviossa vuodesta 2002 lähtien myöntänyt määrärahan saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamista varten maksettavaksi Saamelaiskäräjien kautta kunnille. Sivistystoimen osalta saamenkielillä annettavan perus- ja lukioopetuksen kustannukset korvataan täysmääräisesti saamelaisalueen kunnille. Lisäksi saamelaisalueen kunnille maksetaan kaksikielisyyslisää, minkä yhtenä perusteena on kunnan asukasluku.

Valtion talousarviossa osoitetaan saamen kielilain 31 §:n mukaan määräraha valtionavustukseen saamelaisten kotiseutualueen kunnille, seurakunnille sekä saamen kielilain 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille (mm. kalastusalueet, riistanhoitoyhdistykset ja metsänhoitoyhdistykset) saamen kielilain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi. Avustusta on myönnetty esim. henkilöstön saamen kielen opiskeluista aiheutuviin kustannuksiin, kuten palkallisiin virkavapauksiin ja sijaisen palkkakustannuksiin. Tarkoitusta varten on ollut käytettävissä enintään 128.638 € vuonna 2004, 128.700 € vuonna 2005 ja 130.00 € vuonna 2006 ja 130.000 € vuonna 2007. Vuonna 2004 saamen kielilain soveltamisen lisäkustannuksista varatuista määrärahoista käytettiin 64,3%, vuonna 2005 määrärahasta käytettiin 99,4% ja vuonna 2006 siitä käytettiin 63,6% ja vuonna 2007 määrärahasta käytettiin 89 %.

Saamenkielisten palvelujen resursoinnilla ei ole ollut laajaa vaikuttavuutta saamenkielisten palvelujen kehittymiselle Suomessa. Kunnat näkevät useimmiten saamen kielilain toteutumisen resurssikysymyksenä, unohtaen etteivät ne ole käyttäneet kaikkia saamen kielilainsäädännön suomia mahdollisuuksia hyväkseen. Viranomaisen eivät käytä riittävästi saamen kielilain rahoitusmahdollisuuksia, mikä heikentää saamenkielistä asiakaspalvelua.

Saadun rahoituksen vaikuttavuutta saamenkielisiin palveluihin on pystyttävä myös selvittämään ja rahoituksen käyttöä on seurattava aktiivisesti budjettitalouden kautta.

Saamen kielilain rahoitusta koskevaa pykälää (31 §) olisi muutettava siten, että lakisääteisiä kunnan peruspalveluja tuottavat muut tahot ja kuntayhtymät, joissa saamelaisten kotiseutualueen kunta tai osa siitä on mukana, otetaan myös saamen kielilain mukaisen valtionavustuksen piiriin.

Valtion olisi joko kanavoitava kaikki saamenkielisten palvelujen tuottamisen rahoitus saamelaiskäräjien kautta tai valvottava paremmin rahoituksen käyttöä erityisesti kaksikielisyyslisää myöntäessä.

17.3.2008

Kielilisiä ja jakoperusteet

Kuntien valtionosuuslain (1147/96) 12 §:n mukaan saamelaisten kotiseutualueen kunnat saavat kielilisinä euromäärän, joka on 10 prosenttia yleisen valtionosuuden perusosasta. Sisäasiainministeriön tietojen mukaan 10 prosenttia merkitsee esimerkiksi vuodelle 2007 yhteensä 55 314 euron lisäystä näiden kuntien valtionosuuteen jakautuen kuntien kesken siten, että Enontekiö saa 5 638, Inari 19 854, Sodankylä 25 980 ja Utsjoki 3 842 euroa. Kielilisiä on tarkoitettu kaksikielisyudesta aiheutuvi- en lisäkustannusten kattamiseen. Kielilisiä maksetaan yleisen valtionosuuden suuruuden mukaan, jolloin se ei vastaa saamenkielisten osuutta kunnan väkiluvusta. Saamelaisalueen kunnista Sodankylä saa suurimman lisän, vaikka siellä asuu vähiten saamelaisia ja käytännössä Sodankylän kunta on vähiten järjestänyt saamenkielisiä palveluja alueellaan. Utsjoen kunta, joka on Suomen ainoa saamelaisenemmistöinen kunta, saa puolestaan pienimmän lisän. Kielilisän maksamisessa ei myöskään oteta huomioon sitä, että Inarin kunta on nelikielinen kunta: kunnassa käytetään suomen lisäksi inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea, jolloin saamenkielistä aiheutuvat kustannukset ovat suuremmat.

Saamen kielilakiin suhtautuminen ja saamelaisten kielellisten oikeuksien valvonta

Suhtautuminen on muutamia poikkeusta lukuun ottamatta pääosin reagointia asiakkaiden vaatimuk- siin. Saamenkielistä palveluista ei ole tehty luontevaa käytännössä ja saamenkielisiä palveluja järjestetään ainoastaan mikäli niitä osataan vaatia. Saamen kielilakiin sisältyvät viranomaisten vel- voitteet osoittaa palvelevansa saamen kielellä ja edistää saamenkielen käyttöä, ovat jääneet epäsel- viksi joillekin viranomaisille. Tämän kertomuksen pohjana olevasta selvityksestä ilmenee, että jois- sakin kunnissa ja valtion viranomaisissa ei ole täsmällisiä tietoja eri saamen kielten eroista. Epätie- toisuutta oli mm. siitä mitä saamen kieltä alueella puhutaan, minkä saamen kielen palvelua alueella tarvitaan tai mitä saamen kieltä virastoissa olevat työntekijät puhuvat.

Saamen kielilain 28 §:n mukaan jokainen viranomainen valvoo omalla toimialallaan saamen kieli- lain noudattamista. Lain 24 §:ään sisältyy yleissäännös, jonka mukaan viranomaisen tulee toimin- nassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että saamen kielilain turvaamat kielelliset oikeudet toteu- tuvat käytännössä. Selvityksen perusteella nämä periaatteet eivät toteudu suomalaisessa yhteiskunnassa selvästikään saamen kielilain tarkoittamalla tavalla. Vastauksissa kuvastuu selkeästi ajattelu, jonka mukaan lakia noudatetaan vasta kun joku asiasta huomauttaa. Viranomaiset ovat saamen kielilain vastaisesti siirtäneet tämän vastuun asiakkailleen. Useissa vastauksissa tuli esille saamenkielisten palvelujen kysynnän puute. Saamen kielilain mukaan viranomaisen on osoitettava palvelevansa saamenkielellä, joten saamenkielisten palvelujen kysyntä vaatii aina myös palvelujen tarjontaa saamenkielellä ja vastuu saamen kielilain noudattamisesta on viranomaisella.

Saamen kielilaki on ollut voimassa neljä vuotta ja sen toimivuutta ei ole testattu kattavasti oikeus- järjestelmän kautta. Mahdolliset viranomaiset, joille saamen kielilain rikkomisesta voi kannella, ovat eduskunnan oikeusasiamies, oikeuskansleri, lääninhallitus, poliisi ja vähemmistövaltuutettu. Saamen kielilain perusteella on eduskunnan oikeusasiamiehelle tullut kolme kantelua koskien saa- menkielisten lomakkeiden puuttumista ja tilannetta jossa tulkkaus oli järjestetty saameksi, mutta asiaankuuluvia kirjallisia dokumentteja ei ollut käännetty saameksi ja saamenkielisen pöytäkirjan oikeellisuutta. Eduskunnan oikeusasiamies on vuoden 2007 lopulla (20.12.2007 Dnrot 3905/07,

17.3.2008

3906/07, 3722/4/05) antamissaan ratkaisuihin kiinnittänyt saamen kielilain perusteella huomiota siihen, että poliisihallinnon keskeisiä lomakkeita ja rangaistusmääräyslomakkeita sekä menettelyohjeita ei ole saatavana saamenkielisinä.

Saamelaisten kielellisten oikeuksien varmistamiseksi saamen kielilain rikkomuksien tuominen oikeusjärjestelmän piiriin on ensiarvoisen tärkeää saamen kielilain toteutumisenkin kannalta. Rikkomuksien selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi on luotava selkeä kantelu- ja sanktiojärjestelmä.

Toimenpide-ehdotukset

Saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen vaatii tiedottamista saamen kielilaista, viranomaisilta riittävää saamen kielentaitoa sekä taloudellisia resursseja saamenkielisen toiminnan jatkuvaan tukemiseen. Valtio vallan tulee osoittaa varat riittävien saamenkielisten palvelujen tuottamiseen saamelaisten kotiseutualueella.

Kertomukseen on liitetty sen pohjana olevan selvityksen yksityiskohtaiset toimenpide ehdotukset, joilla saamelaisten kielellisiä oikeuksia voitaisiin parantaa ja kehittää.

Saamelaisten kotiseutualueen kuntia ja valtionhallinnon yksiköitä koskevat ehdotukset:

1. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien, valtion virastojen/liikelaitoksien ja saamelaisorganisaatioiden on tiedotettava ja koulutettava säännöllisesti työntekijöitään saamen kielilaista.
2. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien, valtion virastojen/liikelaitoksien ja saamelaisorganisaatioiden on tiedotettava ja pohdittava sitä, miten saamen kielilaki vaikuttaa työyhteisön toimintaan.
3. Saamelaisten kotiseutualueen kuntien, valtion virastojen/liikelaitoksien ja saamelaisorganisaatioiden on luotava ennakoiva järjestelmä siitä, miten tulkkaus tai saamenkielinen asiakaspalvelu toimialalla järjestetään ja tiedotettava kansalaisille niistä henkilöistä, jotka voivat antaa asiakaspalvelua saameksi.
4. Saamen kielilain toteutumista on seurattava budjettitalouden ja palvelujen laadun mukaan. Saamenkielisten palvelujen tuottamiseen saatu rahoitus ja niiden käyttö on eriteltävä budje-teissa.
5. Saamelaisalueen kuntien ja valtion yksiköiden on luotava mittaristot, miten saamenkielisiä palveluja, niiden toimivuutta ja vaikuttavuutta on mitattava.
6. Saamenkielisistä asiakaspalveluista ja niiden toimivuudesta on kerättävä säännöllisesti asiakaspalautetta ja kyseinen palaute on oltava osana saamenkielisten palvelujen mittaristoa ja arviona saamenkielisten palvelujen toimivuudesta.
7. Asiakkaille on aktiivisesti tiedotettava heidän oikeuksistaan ja saamen kielilain oikeuttamista palveluista, ts. edistettävä saamen kielen käyttöä saamen kielilain edellyttämällä tavalla.
8. Saamen kielilain edellytyksien täyttäminen on myös asennekysymys saamelaisten kotiseutu-alueella. Osana kuntien yhdenvertaisuussuunnitelmia ja tasa-arvotyötä kuntien ja valtion yksiköiden on lisättävä työntekijöidensä tietoisuutta saamelaisista, heidän kulttuuristaan, yhteiskunnallisesta asemastaan ja historiasta. Tämä tieto lisäisi ymmärrystä saamen kielilain edellytyksiä kohtaan. Kaikille saamelaisalueen kunnille ja valtion yksiköille tulisi järjestää toimialoittain monikulttuurisuus-, yhdenvertaisuus ja tasa-arvokoulutusta, jossa käsiteltäisiin mm. saamelaisuuteen ja saamen kielilakiin liittyviä seikkoja.

17.3.2008

9. Saamelaisalueen kuntien ja valtion yksiköiden tulee toimintoja kehittäessään yhdistellä toimintoja ja virkoja siten, että nykyistä saamenkielentaitoista henkilökuntaa hyödynnettäisiin kunnan tai yksikön saamenkielisten palvelujen/tulkkauspalvelujen tuottajana. Tästä palvelusta tulee tiedottaa asiakkaille. Kuntien ja valtion yksiköiden on kartoitettava toimialoillaan työskentelevät saamenkielentaitoiset ja tiedustella heidän mahdollisuuttaan ja halua toimia tulkkeina
10. Jokaisessa saamelaisten kotiseutualueella toimivassa valtion ja kunnan yksikössä tulee olla kattava järjestelmä saamen kielen opiskelun tukemiseen. Koulutusmahdollisuuksista ja kielitaidon vaikutuksesta palkkaukseen on aktiivisesti tiedotettava työntekijöille.
11. Saamelaisten kotiseutualueen kunnallisia ja valtiollisia palveluja tarjoavien yksikköjen tulee perustaa asiakasrekisterit, joissa ilmenee asiakkaan suostumus asiakasrekisteriin, ja josta käy ilmi se saamen kieli, jolla hän haluaa itseään palveltavan. Rekisterissä tulisi käydä ilmi se, että haluaako asiakas suullisia ja kirjallisia palveluja saamen kielellä. Rekisterin tulisi olla aktiivisessa käytössä aina asiakastapaamisten yhteydessä ja niiden avulla kohdennettaisiin saamenkielisiä palveluja.
12. Ns. saamen kielen kielilisan prosentuaalista määrää tulisi nostaa. Nykyinen kielilisa ei kannusta saamen kielen opiskeluun. Palkkausjärjestelmää muuttamalla saamen kielen opiskelusta tulee tehdä taloudellisesti kannattavaa.
13. Niin kauan kun inarin- ja koltansaamen osalta ei ole virallista kielitaidon osoittamis-/hyväksymisjärjestelmää (kuten kielitutkinto) järjestettynä, saamen kielineuvosto nimeää asiantuntijalautakunnan, jonka tehtävänä on tapauskohtaisesti todistaa henkilön kielitaito inarin- ja koltansaamen osalta. Kunnallisten ja valtion yksiköiden tulisi pitää työnhakutilanteessa tätä todistusta samanveroisena kielitutkinnon ja –todistuksen kanssa niin kauan kun inarin- ja koltansaamen osalta ei ole olemassa mahdollisuutta kielitutkintoon ja –todistukseen.
14. Saamelaisten kotiseutualueen viranomaisten ja muiden tahojen saamea puhuville työntekijöille tulee taata samanarvoiset taloudelliset mahdollisuudet ja muut tukijärjestelmät opiskella saamea kuin saamea osaamattomille.
15. Kuntien on valvottava saamen kielilain § 18 mukaisesti ostopalveluissa ja kuntayhtymien toiminnassa että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat ja edellytettävä, että palveluja järjestävät tahot seuraavat saamen kielilain toteutumista ja noudattavat saamen kielilakia omassa toiminnassaan.

Valtiota tai lainsäädäntöä koskevat ehdotukset:

1. Saamen kielilakia on muutettava (pykälä § 31) siten, että lakisääteisiä kunnallisia peruspalveluja tuottavat muut tahot otetaan ja kuntayhtymät joissa saamelaisten kotiseutualueen kunta tai osa sitä on mukana, myös Saamen kielilain mukaiseen valtioneuvostuksen piiriin (§ 31).
2. Saamenkielinen perusopetus ja päivähoito on erityiskorvattava myös saamelaisalueen ulkopuolisella alueella valtion varoista kunnille.
3. Valtion on huomioitava toiminnassaan, että valtionhallinnon tuottavuusohjelma estää saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisen henkilökunnan palkkaamisen ja hankaloittaa saamen kielilain toteutumista. Tuottavuusohjelmaa tulee toteuttaa huomioiden saamen kieli-

17.3.2008

- laki. Myös kunta- ja palvelurakennemuutoksessa on huomioitava, että uudistus ei saa vähentää saamenkielisiä palveluja. Mahdolliset kuntaliitokset eivät saa heikentää saamenkielisiä palveluja, vaikka kunnan väkimäärä muuttuisi suomalaisenemmistöiseksi.
4. Valtion on joko kanavoitava kaikki saamenkielisten palvelujen tuottamisen rahoitus saamelaiskäräjien kautta tai valvottava paremmin rahoituksen käyttöä erityisesti kaksikielisyyslisää myöntäessä, ts. tehtävä rahoitus vastikkeelliseksi.
 5. Julkishallinnon asiointilomakkeet tulisi kaikki kääntää saameksi valtiollisella ja kunnallisella puolella.
 6. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolisten valtion yksiköiden ja ministeriöiden tulisi kääntää saamelaisia koskevat lait ja keskeiset kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat esitteet/oppaat saameksi.
 7. Valtion uudessa palkkausjärjestelmässä saamen kielen taito tulee nähdä palkkaa nostavana ansiona aina saamelaisten kotiseutualueella toimivissa valtion yksiköissä tai liikelaitoksissa, joiden toimialueeseen saamelaisten kotiseutualue kuuluu.
 8. Valtion tulee edistää toiminnallaan ja rahoituksellaan saamenkielisen tiedonvälityksen syntyä Suomeen sekä mahdollistaa kaikkien saamelaisten tasa-arvoiset mahdollisuudet seurata saamenkielisiä uutisia järkeviin kellonaikoihin.
 9. Valtion on osoitettava saamelaiskäräjien kautta jaettavaksi säännöllinen määräraha saamenkielisen lasten ja nuorten kerhotoiminnan rahoittamiseksi.
 10. Valtion on tulkinnallaan luotava ne perusperiaatteet, joiden mukaan määrätään ne viranomaiset, joita saamen kielilaki koskee viranomaistoiminnan luonteen johdosta.
 11. Saamelaisten kielellisten oikeuksien varmistamiseksi saamen kielilain rikkomuksien tuominen oikeusjärjestelmän piiriin on ensiarvoisen tärkeää saamen kielilain toteutumisenkin kannalta. Rikkomuksien selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi on luotava selkeä kantelu- ja sanktiojärjestelmä.

Koulutusjärjestelmää koskevat ehdotukset:

1. Jo ammattikoulutuksessa tulee huomioida saamen kielen taitoisen henkilökunnan tarve ja mahdollistaa saamen kielen opiskelu jo opiskeluaikana. Videoetäopetuksen kautta opetus voidaan järjestää Etelä-Suomeenkin. Erityisen suuri saamenkielentaitoisen henkilökunnan puute on poliisivoimissa, Lapin hätäkeskuksessa ja sosiaali- ja terveysalalla.
2. Saamelaisen kotiseutualueen kuntien perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa tulee käsitellä saamen kielilakia ja kielellisiä oikeuksia.
3. Saamelaisalueelle ammattihenkilöstöä kouluttavissa oppilaitoksien opetuksessa (mm. Lapin yliopisto, Oulu yliopiston Giellagas-instituutti ja kasvatustieteiden tiedekunta sekä Rovaniemen ammattikorkeakoulu, SAAK ja poliisiammattikorkeakoulu) tulee käsitellä saamen kielilakia ja sen velvollisuuksia.
4. Yhdenvertaisuuslain ja saamen kielilain mahdollistamaa positiivista erityiskohtelua tulee hyödyntää laajemmin koulutusjärjestelmässä. Saamenkieliset palvelut tulee turvata jo koulutusvaiheessa ns. saamelaiskiintiöillä keskeisillä koulutusaloilla, joissa kielikiintiöitä ei vielä ole.

17.3.2008

Pääasiallisesti saamelaiskäräjiä koskevat ehdotukset:

1. Saamelaiskäräjien tulee aloittaa selvitystyö saamenkielisten palvelujen turvaamisesta ja kehittämisestä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella yhdessä oikeusministeriön, saamelaisyhdistysten ja vähemmistövaltuutetun kanssa.
2. Saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseksi olisi hyödyllistä, jos saamelaiskäräjät perustaisivat yhdessä saamelaisten kotiseutualueen kuntien kanssa eräänlaisia kielikeskuksia, joissa toimisi saamen kielen taitoisia virkamiehiä ja toimihenkilöitä. Keskuksista saamelaiset voisivat tulla hakemaan saamenkielistä asiakaspalvelua ja kysymään neuvoa ja tietoa mm. saamen kielilaista ja saamelaisten kielellisistä oikeuksista saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja valtion viranomaisissa.
3. Kuntien, valtion yksiköiden ja saamelaiskäräjien tulisi tutkia mahdollisuuksia perustaa yhteisiä virkoja, joiden avulla saamenkieliset palvelut turvattaisiin.
4. Saamelaiskäräjien on tiedotettava aktiivisesti saamen kielilaista saamelaisille ja kannustettava saamelaisia käyttämään saamen kieltä.
5. Saamelaiskäräjien tulisi perustaa vuoden kieliteko - palkinto, joka myönnettäisiin parhaiten saamelaisten kielellisiä oloja parantaneelle valtion tai kuntien yksikölle tai muulle taholle ja kannustaen näin positiivisesti viranomaisia saamelaisten kielellisten olojen parantamiseen.
6. Saamelaiskäräjien tulee toiminnassaan tarjota kielipalveluja myös saamenkielisille ja auttaa saamelaisia saamenkielisessä viranomaisasioinnissa.
7. Saamelaiskäräjien tulee tarjota tai osoittaa se taho, joka pystyy tarjoamaan saamen kielilakiin ja saamelaiskulttuuriin liittyviä koulutus- ja opetuspalveluja kunnille, valtion virastoille ja liikelaitoksille.
8. Saamelaiskäräjien tulee hankkia pysyvä rahoitus saamelaiselle aikuisväestölle saamen kielen luku- ja kirjoittamistaidon hankkimiseksi ja osoittaa saamen kielen koulutusta järjestävät tahot.
9. Saamelaiskäräjien ja valtion tulisi toiminnallaan ja rahoituksellaan mahdollistaa saamenkielinen vapaan sivistystyön opetus.
10. Tulevaa saamen kielilakiselvitystä varten tulisi tutkia mahdollisuutta yhdistää yhdenvertaisuuslain toteutumisen ja saamen kielilain toteutumisen seuranta saamelaisten kotiseutualueella.
11. Saamen kielineuvostosta perustetaan elin, jolla on oma itsenäisesti hallittava kielenedistämishankkeisiin ohjattava määrärahasa. Saamen kielen toimisto muutetaan kielineuvoston alaisuuteen ja saamen kielen toimistoa kehitetään kielikeskuksen suuntaan asiantuntijaksi saamen kieltä koskevissa kysymyksissä.

Erkki Lumisalmi
Saamen kielineuvoston puheenjohtaja

Siiri Jomppanen
Kieliturvasihteeri

(Kertomus hyväksytty kielineuvoston kokouksessa 7.3.2008)